

ZAGADNIENIE PRAWNE

W sprawie egzekucyjnej o świadczenie pieniężne, prowadzonej przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w sprawie w przedmiocie skargi wierzyciela na czynność komornika - postanowienie z dnia 5 grudnia 2013 roku oddalające wniosek o dokonanie opisu i oszacowania ½ udziału w nieruchomości na skutek zażalenia wierzyciela na postanowienie Sądu Rejonowego z dnia 11 marca 2014 roku.

Czy wierzyciel jednego z małżonków może prowadzić egzekucję z ułamkowej części nieruchomości po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej, czy też zaspokojenie jego wierzytelności powinno nastąpić przez zajęcie prawa dłużnika do żądania podziału majątku wspólnego (art. 912 k.p.c.), a po przeprowadzeniu działu, skierowanie egzekucji do tej nieruchomości, jeżeli przypadnie dłużnikowi?

UZASADNIENIE

1. Stan faktyczny.

Postanowieniem z dnia 11 marca 2014 roku Sąd I instancji oddalił skargę na czynność komornika - postanowienie z dnia 5 grudnia 2013 roku oddalające wniosek wierzyciela o dokonanie opisu i oszacowania udziału w ½ części nieruchomości, lokalu mieszkalnego położonego w P. przy ulicy S. Sąd stwierdził, że nieruchomość stanowi współwłasność ustawową małżeńską dłużnika E. S. i jej małżonka T. S. Komornik powinien dysponować postanowieniem o nadaniu klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Nadanie dalszego biegu postępowaniu egzekucyjnemu możliwe jest po przedstawieniu wskazanego przez Sąd postanowienia.

Orzeczenie zostało zaskarżone zażaleniem przez wierzyciela, który domagał się jego uchylenia z uwagi na nierozpoznanie istoty sprawy. Skarżący wskazał, że Sąd Okręgowy w S. wyrokiem z dnia 3 grudnia 2010 roku orzekł w stosunku do wierzyciela o bezskuteczności umowy darowizny dokonanej na rzecz A. S. Nieruchomość stanowiła współwłasność dłużnika, w ocenie skarżącego nie wiadomo, na jakiej podstawie Sąd stwierdził, że nieruchomość stanowi współwłasność majątkową małżeńską dłużniczki, z księgi wieczystej wynika, że stanowi własność A. S.

Z akt sprawy egzekucyjnej wynika, że E. S. zawarła z małżonkiem w dniu 12 lipca 2001 roku umowę wyłączającą wspólność majątkową. Umową darowizny z dnia 9 czerwca 2009 roku wymienioną nieruchomość małżonkowie darowali synowi – A. S. W umowie sporządzonej w formie aktu notarialnego zawarto sformułowanie, że nieruchomość objęta jest wspólnością majątkową dłużniczki i jej męża. Sąd Okręgowy w S. wyrokiem z dnia 3 grudnia 2010 roku w sprawie [...] uznał za bezskuteczną umowę darowizny w stosunku do wierzyciela.

W sprawie występuje zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości. Konieczne staje się udzielenie odpowiedzi na pytanie o charakter masy majątkowej powstałej po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej. Z jednej strony można przyjąć, że masa majątkowa objęta wspólnością bezudziałową przekształca się we współwłasność w częściach równych, co sugeruje możliwość prowadzenia egzekucji z udziału, z drugiej strony wydaje się uzasadnione twierdzenie, że ustalenie udziałów małżonków w majątku wspólnym nie jest definitywne, więc prowadzenie egzekucji z ułamkowej części nieruchomości (ułamkowej części ruchomości albo we wspólności innego prawa) może naruszyć uprawnienia drugiego małżonka wynikające z przepisów o podziale wspólnego majątku małżonków.

2. Skutek uznania umowy darowizny za bezskuteczną wobec wierzyciela.

Z art. 532 k.c. wynika, że wierzyciel, względem którego czynność prawna dłużnika została uznana za bezskuteczną, może z pierwszeństwem przed wierzycielami osoby trzeciej dochodzić zaspokojenia z przedmiotów majątkowych, które wskutek czynności uznanej za bezskuteczną wyszły z

majątku dłużnika albo do niego nie weszły. Uzyskanie przez wierzyciela orzeczenia stwierdzającego bezskuteczność czynności dłużnika pozwala na zaspokojenie się z przedmiotu majątkowego, który wskutek czynności prawnej wyszedł z majątku dłużnika lub do niego nie wszedł i znajduje się we władaniu osoby trzeciej. Nie oznacza to oczywiście konieczności uzyskania tytułu wykonawczego wobec osoby trzeciej, jej obowiązek polega jedynie na znoszeniu egzekucji z przedmiotu stanowiącego jej majątek. W rozpoznawanej sprawie z akt egzekucyjnych wynika, że przed przeniesieniem własności nieruchomości na rzecz A. S. 12 lipca 2001 roku dłużniczka i jej małżonek zawarli umowę o wyłączeniu wspólności ustawowej. Treść umowy darowizny może sugerować, że nieruchomość w chwili dokonywania czynności prawnej objęta była wspólnością ustawową, jednak w aktach brak jest danych, aby małżonkowie po 2001 roku dokonali jakiegokolwiek czynności prawnej, której skutkiem byłoby przywrócenie wspólności ustawowej. Wpis własności w księdze wieczystej ma charakter deklaratoryjny, nie można jedynie na tej podstawie utrzymywać twierdzenia o istnieniu wspólności ustawowej; z akt wynika, że wspólność ustawowa ustała z dniem 12 lipca 2001 roku, co oznacza, że w chwili darowizny nieruchomość nie była już objęta wspólnością ustawową. Uznanie umowy darowizny za bezskuteczną wobec wierzyciela stwarza możliwość uzyskania zaspokojenia z przedmiotu, który wyszedł z majątku E. S., więc z udziału w nieruchomości albo z prawa, z mocy którego E. S. może żądać działu majątku. Istotna staje się więc odpowiedź na pytanie o charakter masy majątkowej istniejącej po ustaniu wspólności, a przed działem.

3. Zmiana stanu prawnego dokonana ustawą z dnia 17 czerwca 2004 roku o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw.

Przed zmianą kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dokonaną ustawą z dnia 17 czerwca 2004 roku o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw art. 42 k.r.o. przewidywał, że od chwili ustania wspólności ustawowej do majątku, który był nią objęty, mają odpowiednie zastosowanie przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych z zachowaniem przepisów poniższych, to jest art. 43 i art. 45. Norma art. 46 k.r.o.

stanowiła, że w sprawach nieunormowanych w artykułach poprzedzających, do podziału majątku, który był objęty wspólnością ustawową, stosuje się odpowiednio przepisy o dziale spadku.

Obecnie według normy wskazanego przepisu, w sprawach nieunormowanych w artykułach poprzedzających od chwili ustania wspólności ustawowej do majątku, który był nią objęty, jak również do podziału tego majątku, stosuje się odpowiednio przepisy o wspólności majątku spadkowego i o dziale spadku. Według art. 1035 k.c., jeżeli spadek przypada kilku spadkobiercom, do wspólności majątku spadkowego oraz do dziale spadku stosuje się odpowiednio przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych z zachowaniem przepisów niniejszego tytułu. Norma art. 1035 k.c. odsyła do odpowiedniego stosowania przepisów o współwłasności w częściach ułamkowych, stąd znajdują odpowiednie zastosowanie art. 197-221 k.c.

Zarówno w poprzednim stanie prawnym, jak i obecnie, do majątku objętego wspólnością ustawową stosuje się odpowiednio przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych i przepisy o dziale spadku. Nowelizacja art. 42 i 46 k.r.o. nie skutkowałą zmianą norm prawnych, które można było wyprowadzić z poprzednio obowiązujących przepisów, a miała charakter redakcyjny.

Bez znaczenia w rozpoznawanej sprawie pozostaje więc art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 roku o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, stanowiący, że do stosunków majątkowych małżonków opartych w dniu wejścia w życie ustawy na umowie majątkowej małżeńskiej stosuje się nadal przepisy obowiązujące w czasie zawierania umowy. Małżonkowie umownie wyłączyli wspólność ustawową przed wejściem w życie ustawy (art. 47 § 1 k.r.o. w poprzednim brzmieniu).

4. Argumenty przemawiające za dopuszczalnością egzekucji z ułamkowej części nieruchomości.

Na gruncie art. 43 § 1 k.r.o. prawidłowy jest pogląd, że obejmuje on swoją hipotezą także okres po ustaniu wspólności majątkowej. Skutkiem przekształcenia wspólności bezudziałowej w udziałową jest uzyskanie przez

małżonków równych uprawnień do majątku wspólnego, co oznacza, że ich udziały we wszystkich prawach majątkowych objętych uprzednio wspólnością wynoszą po ½. W odniesieniu do rzeczy stanowi to o powstaniu współwłasności w udziałach po ½ części. W rezultacie możliwe staje się prowadzenie egzekucji z udziału we współwłasności rzeczy, w szczególności z ułamkowej części nieruchomości, po ustaniu wspólności majątkowej, bez konieczności uzyskiwania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika.

Prezentowaną tezę wspiera orzecznictwo Sądu Najwyższego potwierdzające możliwość ujawnienia w księdze wieczystej współwłasności w częściach ułamkowych na rzecz byłych małżonków, po ustaniu wspólności ustawowej (przykładowo: uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2001 roku, III CZP 16/01, OSNC 2002, z. 1, poz. 4). W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2013 roku (I CSK 586/12) stwierdzono, że wskutek ustania wspólności bezudziałowa wspólność majątkową w odniesieniu do własności przekształca się we współwłasność rozwiedzionych małżonków w równych

częściach ułamkowych. W postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2011 roku (IV CSK 375/10) stwierdzono, że wyrok uznający na podstawie art. 527 k.c. bezskuteczność określonej czynności prawnej przenoszącej przedmiot lub prawo z majątku dłużnika do majątku osoby trzeciej, nie powoduje ich powrotu do majątku dłużnika, lecz jedynie daje wierzycielowi prawo zaspokojenia się z tego przedmiotu lub prawa, pozostających nadal w majątku osoby trzeciej, przed jej wierzycielami. Wierzyciel może prowadzić egzekucję z tego przedmiotu lub prawa na podstawie tytułu wykonawczego wystawionego przeciwko dłużnikowi, bez konieczności uzyskania tytułu wykonawczego przeciwko osobie trzeciej. Jeżeli w wyniku uwzględnienia skargi pauliańskiej uznany został za bezskuteczny podział majątku wspólnego w zakresie nieruchomości dokonany przez małżonków po wcześniejszym skutecznym zniesieniu wspólności ustawowej małżeńskiej, to w świetle art. 532 k.c. oznacza to, że wierzyciel może zaspokoić się jedynie z udziału w tej nieruchomości, jaki przed podziałem należał do dłużnika, a nie z całej nieruchomości. Niezakwestionowane i skuteczne zniesienie przez małżonków wspólności ustawowej doprowadziło bowiem do tego, że nieruchomość stała się ich współwłasnością w częściach ułamkowych. Sąd Najwyższy opowiedział się zatem za dopuszczalnością egzekucji z

uławkowej części nieruchomości, która powstała po ustaniu wspólności majątkowej.

5. Argumenty przemawiające za niedopuszczalnością egzekucji z uławkowej części nieruchomości.

Określenie udziałów małżonków w majątku wspólnym wynikające z art. 43 § 1 k.r.o. nie jest definitywne, skoro według art. 43 § 2 k.r.o. mogą być ustalone przez sąd w innych rozmiarach. Do majątku, który był objęty wspólnością ustawową, od chwili jej ustania stosuje się odpowiednio przepisy o wspólności majątku spadkowego i o dziale spadku stosownie do art. 46 k.r.o., przy czym zmiana tego przepisu, jak wskazano, miała jedynie charakter redakcyjny, nie powodując odmiennego ujęcia normatywnego majątku po ustaniu wspólności. Współwłasność w częściach ułamkowych powstała po ustaniu wspólności łącznej, jest współwłasnością o charakterze zbliżonym do współwłasności majątku spadkowego (art. 1035 k.c.), do której przepisy o współwłasności stosuje się tylko odpowiednio. Możliwe jest ustalenie nierównych udziałów małżonków w majątku wspólnym, a w orzecznictwie Sądu Najwyższego potwierdzono niedefinitywne nabycie przez małżonka po ustaniu wspólności udziału w majątku wspólnym, stwierdzając, że zbycie przez małżonka po ustaniu wspólności ustawowej jego udziałów w przedmiocie, który był objęty wspólnością ustawową, jest bezskuteczne o tyle, o ile narusza uprawnienia drugiego małżonka, wynikające z przepisów o podziale wspólnego majątku małżonków (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 lipca 1993 roku, III CZP 95/93, OSNC 1994, z. 2, poz. 30, uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 października 1962 roku, OSN 1964, z. 1, poz. 2, zasada prawna, uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1976 roku, II CR 268/76, OSNCP 1977, z. 10, poz. 188). Po ustaniu wspólności ustawowej wierzyciel, którego dłużnikiem jest tylko jedno z małżonków, może żądać zaspokojenia z przysługującego mu udziału w dotychczasowym majątku wspólnym; mając na uwadze, że nabycie uprawnień do majątku objętego uprzednio wspólnością nie jest definitywne, zaspokojenie wierzyciela z udziału dłużnika w majątku wspólnym wymaga uprzedniego zajęcia prawa dłużnika do żądania podziału majątku wspólnego (art. 896 i 912 k.p.c.), wystąpienia na tej podstawie o podział majątku wspólnego, a po

dziale, skierowania egzekucji do przedmiotów, jakie przypadły dłużnikowi. W rezultacie egzekucja z udziału (ułankowej części nieruchomości albo innego prawa) stałaby się egzekucją z prawa, które w wyniku działu przypadło dłużnikowi. W uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2010 roku (II CSK 274/10) stwierdzono, że po zniesieniu wspólności ustawowej majątek dotychczas wspólny małżonków stanowi masę, do której stosuje się przepisy o współwłasności w częściach ułankowych z uwzględnieniem przepisów o dziale spadku, a zaspokojenie wierzyciela z przedmiotu należącego do takiej masy podlega ograniczeniom (art. 912 k.p.c.). W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1976 roku (II CR 268/76, OSNCP 1977, z. 10, poz. 188) stwierdzono, że gdyby możliwość rozporządzania i obciążania udziału w przedmiocie wchodzącym do majątku wspólnego była uregulowana ściśle i bez żadnych odchyień według zasad rządzących współwłasnością, zagrożony byłby zarówno sam podział majątku wspólnego, jak i możliwość stosowania art. 43 § 2 k.r.o., który dopuszcza ustalenie nierównych udziałów małżonków w majątku wspólnym. Pogląd Sądu Najwyższego wspiera tezę o konieczności zajęcia prawa, o jakim mowa w art. 912 k.p.c., przeprowadzania działu i skierowania egzekucji do majątku małżonka dłużnika, który przypadł jemu w wyniku działu. Podobnie w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2009 roku (II CSK 469/08) stwierdzono, że orzeczenie rozwodu nie powoduje podziału majątku wspólnego z mocy prawa. Nie można zatem przyjąć, że na skutek orzeczenia rozwodu powodowi przypadł udział w spółdzielczym prawie do lokalu i to w wysokości 1/2, skoro udział w majątku wspólnym małżonków nie musi być równy (art. 43 § 2 k.r.o.).

6. Możliwość prowadzenia egzekucji z ułankowej części nieruchomości na skutek nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika.

Postępowanie klauzulowe z art. 787 k.p.c. nie przyniesienie możliwości prowadzenia egzekucji z majątku istniejącego po ustaniu wspólności majątkowej w postaci udziału w nieruchomości objętej uprzednio wspólnością majątkową w okolicznościach rozpoznawanej sprawy. Wierzyciel nie domaga się egzekucji z nieruchomości lecz z ułankowej jej części.

Norma art. 779 § 1 k.p.c. nie powinna mieć zastosowania, skoro nie istnieje

norma prawna odsyłająca w regulacji o majątkowym ustroju małżeńskim do przepisów o postępowaniu egzekucyjnym. Odpowiedzialność za długi powstałe w czasie trwania małżeństwa znajduje autonomiczną regulację w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym.

7. Możliwe rozstrzygnięcie zagadnienia.

Rozwiązania problemu można poszukiwać w treści obowiązującego art. 52 § 1a k.r.o., zgodnie z którym ustanowienia przez sąd rozdzielności majątkowej może żądać także wierzyciel jednego z małżonków, jeżeli uprawdopodobni, że zaspokojenie wierzytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym wymaga dokonania podziału majątku wspólnego małżonków. Nie ma powodów dla różnicowania sytuacji prawnej powstałej wskutek umowy wyłączającej wspólność i ustanowienia przez sąd rozdzielności majątkowej. Prima facie i posługując się jedynie wykładnią gramatyczną wydaje się, że zaspokojenie wierzytelności wierzyciela z majątku uprzednio objętego wspólnością wymaga przeprowadzenia podziału majątku wspólnego. Taka interpretacja oznaczałaby, że wierzyciel jednego z małżonków nie może prowadzić egzekucji z ułamkowej części nieruchomości po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej, może natomiast zająć

prawa dłużnika do żądania podziału majątku wspólnego; po przeprowadzeniu działu może skierować egzekucję do tej nieruchomości, jeżeli przypadnie dłużnikowi.

Mając na względzie duże znaczenie dla praktyki omawianego problemu oraz wskazane wyżej rozbieżności w orzecznictwie, Sąd Okręgowy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. i 397 § 2 k.p.c. postanowił przedstawić Sądowi Najwyższemu do rozpoznania wskazane na wstępie pytanie prawne.

/ar/